

Кринка Видаковић Петров

Ервин Милер: Смрт на допусту. Сећање на лојор смрти Јасеновац

Резиме

У раду је реконструисана биографија аутора, Ервина Милера, из јеврејске заједнице у Винковцима, чија је породица новембра 1941. одведена у Јасеновац, где је он (једини од њих који је преживео) био заточен до пада НДХ и ослобођења логора. За разлику од раних сведочанстава о Јасеновцу, почев од првог, објављеног у партизанској штампарији *Борбе* 1942, Милер је о свом искуству писао тек 1981. године, када је већ увелико живео у другој земљи (Израелу) и у специфичним културолошким околностима (користећи други језик, на пример).

Милерова мотивација за писање о Јасеновцу, много година после рата и живео у потпуно другом окружењу, била је вишеструка: да би дао "глас" жртвама, пружио информацију/слику из прве руке, реаговао на недостатак примерених истраживања овог логора смрти, из револта према чињеници да су многи ратни злочинци остали некажњени, као и из потребе да помери фокус интересовања са извршилаца на жртве. Овај последњи елемент у складу је с општим токовима у истраживању и презентацији холокауста осамдесетих година, поготово након филма *Шоа* Клода Ланцмана и развоја научних истраживања посвећених разним аспектима сећања.

Један део рада о Ервину Милеру посвећен је судбини његовог рукописа, рецензијама, уредничким интервенцијама, променама наслова, изостављању извесних делова и различитим приступима објављивању рукописа који је изашао најпре у Београду (у Зборнику Јеврејског историјског музеја), а потом у Загребу-Цетињу (у независном издању).

У даљој анализи реч је о Милеровим приповедачким поступцима и структури његовог наратива: о коришћењу три концентрично постављена временска оквира и референтним тачкама у сећању, односу примарне и секундарне меморије, употреби мета-текстуалних коментара, о техници описивања, односу документарног и субјективног.

Резултат тога је свеобухватна слика Јасеновца попут слике „Победа смрти“ Питера Бројгела Старијег, с том разликом што наведени сликар сагледава „пакао“ у религиозном контексту, док Милерова слика представља негацију свих појмова људског духа: Јасеновац се код њега јавља као свет сведен на зло појмљено као укидање хуманости.

Кључне речи: Други светски рат, Југославија, Независна Држава Хрватска, Јасеновац, холокауст, мемоари и сведочанства, презентација логорског искуства